

KS. WOJCIECH GUZEWICZ*

Kościoły i parafie diecezji elckiej (cz. 3)

Trzecia część cyklu pt. *Kościoły i parafie diecezji elckiej* przedstawia 5 parafii, tj. pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Becejłach, pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Berżnikach, pw. św. Andrzeja Boboli w Białej Piskiej, pw. św. Siostry Faustyny Kowalskiej w Białobrzegach oraz pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Antoniego Padewskiego w Borzymach. Ośrodki te pochodzą z dekanatów: Suwałki – Miłosierdzia Bożego, Sejny, Biała Piska, Augustów – św. Bartłomieja Apostoła i Rajgród. Każda z parafii ma ciekawą i bogatą historię i dysponuje wieloma zabytkami oraz miejscami historycznymi. Do najbardziej znanych i najstarszych należą te, które znajdują się w parafii Berżniki. Najmłodszą parafią z tego grona jest parafia w Białobrzegach (utworzona w 2019 r.).

Becejły (Matki Bożej Częstochowskiej)

Nazwa Becejły pojawiła się już w zapisach z XV w., ale sama wieś powstała dopiero w XVIII w. Okoliczne jeziora i lasy należały najpierw do króla, a następnie przeszły w ręce prywatne. W 1530 r. rodzina Syryciwiczów sprzedała je Mikołajowi Pacowi, łowczemu hospodarskiemu, założycielowi Berżnik. Dalej przeszły w ręce Radziwiłłów. W XIX w., w dobie Królestwa Kongresowego, tereny te stały się własnością rządową.

Parafia Becejły została erygowana przez ks. Józefa Antoniewicza, administratora diecezji sejneńskiej czyli augustowskiej, 8 kwietnia 1908 r. Wyodrębniono ją z części sąsiednich parafii: Jeleniewa, Kaletnika, Lubowa (obecnie na Litwie) i Puńska. Dziś wchodzi w skład dekanatu Miłosierdzia Bożego w Suwałkach. Początkowo za kościół parafialny służyła drewniana kaplica zbudowana staraniem ks. Stanisława Świątkowskiego w 1907 r. (wtedy ją też poświęcono).

W 1915 r., podczas działań wojennych została ona spalona, a następnie odbudowana przez ks. Rocha Modzelewskiego (1917).

* ks. Wojciech Guzewicz – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie Filia w Elku
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6759-0856>; e-mail: wojciech.guzewicz@uwm.edu.pl

Obecny kościół pw. Matki Bożej Częstochowskiej zbudowano w latach 1929-1937 staraniem ks. Antoniego Leśniewskiego i ks. Jana Kapła. Zaprojektował go Henryk Luft. Jest to kościół 3-nawowy, z cegły, na rzucie prostokąta z elipsoidalnie zarysowaną absydą. Kościół podczas drugiej wojny światowej (jesienią 1944 r.) został znacznie uszkodzony. Odbudowa po zniszczeniach wojennych zakończyła się w 1951 r.

Wnętrze kościoła podzielone jest czterema filarami na trzy nawy. Filary, w przekroju kwadratowe, z nałożonymi pilastrami podtrzymującymi gurty. Okna między pilastrami naściennymi sklepienie są półkoliście. Nawa główna otwarta do naw bocznych arkadami, półkolisty łuk tęczowy otwiera nawę na prezbiterium. Taki sam łuk oddziela prostokątną część prezbiterium od absydy. Ołtarze (jak również posadzkę) przywieziono do Becejł po II wojnie światowej z suwalskiego kościoła pw. św. Piotra i Pawła, gdyż kościół ten przewidziany był do rozbiórki po zniszczeniach wojennych. W głównym ołtarzu znajduje się obraz Matki Bożej Częstochowskiej oraz figury św. Stanisława Kostki i św. Teresy od Dzieciątka Jezus. W zwińczeniu zaś – obraz św. Antoniego. Na ważne uroczystości wystawiany jest obraz św. Jana Chrzciciela. W ołtarzach bocznych znajdują się 3 obrazy: w jednym – Matki Bożej Częstochowskiej, a w drugim – Najświętszego Serca Pana Jezusa (niżej – obraz o. Maksymiliana Marii Kolbego).

Cmentarz parafialny założono wraz z powstaniem parafii (1908 r.). Znajduje się w odległości ok. 800 m od kościoła i ma ponad 2 ha powierzchni. Na cmentarzu pochowani są m.in. trzej księża: Jan Kapel (proboszcz parafii), Aleksander Urynowicz (pochodzący z parafii) i Józef Jaśkiewicz (pochodzący z parafii). Na terenie parafii jest jeszcze kilka cmentarzy, w tym wojskowy z czasów I i II wojny światowej (położony przy trasie z Szypliszek do Suwałk) oraz ewangelicki, do dziś nadal używany, znajdujący się w miejscowości Przejma Wielka.

Plebania zbudowana została z cegły w 1926 r. przez ks. A. Leśniewskiego w stylu polskiego dworku. Znajduje się w bliskim sąsiedztwie kościoła w kierunku południowo-wschodnim. Jej przybliżone wymiary: długość 30 m, szerokość 12 m i wysokość 9 m.

W 1925 r. liczbę wiernych określano na blisko 2500 osób, w 1975 r. – 2300, w 1997 r. – 2000, a w 2017 r. – 1930. Obecnie parafię tworzą 23 miejscowości: Andrzejewo, Becejły, Białobłota, Dębniak, Fornetka, Ignatowizna, Jasionowo, Jeziorki, Kociołki, Krzywólka, Kupowo, Kupowo Folwark, Majdan, Olszanka, Postawelek, Przejma Mała, Przejma Wielka, Przejma Wysoka, Rybalnia, Sítkowizna, Słobótka, Szypliszki i Wygorzel.

W ostatnim stuleciu proboszczami parafii byli: ks. Antoni Leśniewski (1923-1934), ks. Jan Kapel (1934-1946), ks. Józef Jarnicki (1946-1972), ks. Albin Grajewski (1972-1990), ks. Hieronim Mojżuk (1990-1994), ks. Wiesław Bednaruk (1994-2011), ks. Antoni Bautruszewicz (2011-2019), ks. dr Marcin Sienkowski (administrator; IV – VII 2019) oraz ks. Dariusz Smoleński (od

2019 r.). Z parafii pochodzą m.in. ks. Aleksander Urynowicz i ks. Józef Jaśkiewicz.

J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie suwalskim od XV do połowy XVII wieku*, w: *Studia i materiały do dziejów Suwalszczyzny*, red. J. Antoniewicz, Białystok 1965, s. 51-134; W. Jemielity, *Parafie Suwałk i okolicy*, Łomża 1990; J. Stefaniuk, *Architektura sakralna Henryka Łufla*, Warszawa 1997 [mps BUSKWW]; J. Bacewicz, *Podstawy wiedzy regionalnej. Ziemia suwalska*, Słobódka 2002, s. 163-166; *Henryk Łufla (1877-1934). Działalność architektoniczna i budowlana*, red. J. Sokołowski, „Episteme” 54(2006); J. Sikora, *Z wizytą w parafii Becejły*, „Martyria” 2008, nr 9, s. 7, 24; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Ełk 2012, s. 195-197; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Ełk 2017, s. 103.

Berzniki (Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny)

Początek Berznik sięga XVI w., kiedy to Mikołaj Jurewicz Pac założył tu w 1524 r. dwór i przyporządkował mu obszar lasów zwany Puszcza Berznicką. Po śmierci Paca, na przełomie lat 1545-1546, włość berznicką z dworem przejęła pod bezpośredni zarząd królowa Bona. Z inicjatywy królowej w okresie przeprowadzania pomiarów włócznej w latach 1547-1557 przy dworze Paca założono miasto Berzniki. Organizatorami miasta byli głównie Polacy z wójtem Stanisławem Gutowskim ze wsi Guty na Mazowszu.

Na południe od miasta wznosił się kościół, a grunty wokół niego należały do księdza, który wybudował tu plebanię i założył własny folwark (Poświętne). Jeszcze dalej na południe, za mostem na rzece Berznik, stał stary pacowski dwór. Rezydował w nim początkowo urzędnik królewski zarządzający włością berznicką, a później – przez dwa wieki – starosta berznicki. Obok dworu istniały zabudowania folwarczne i ogrody oraz cegielnia, a pomiędzy kościołem i dworem – młyn wodny.

Rozwój Berznik zahamowały wojny szwedzkie. W 1679 r. mieszkało tu zaledwie 38 gospodarzy. Kościół był wówczas w ruinie, a stary dwór uległ zagładzie, pozostały po nim tylko zwalone piwnice. Rozwojowi miasteczka nie sprzyjały także wojna północna oraz zaraza z 1710 r. W 1805 r. władze pruskie odebrały Berznikom prawa miejskie, zamieniając ostatecznie mieszczan w chłopów. Dwór berznicki po zlikwidowaniu przez Prusaków starostw stał się majątkiem państwowym, a w pierwszej połowie XIX w. trafił w ręce prywatne.

Datę założenia parafii ustalono w przybliżeniu na rok 1547, kiedy to królowa Bona przejęła te tereny pod swój zarząd. Ona stała się też fundatorką nie tylko miasta, ale i parafii. Pierwsza świątynia istniała w Berznikach już przed 1546 r., najprawdopodobniej została zbudowana wraz założeniem tu dworu. Nie musiano więc wystawiać nowego kościoła. W 1679 r. znajdowała się jednakże w ruinie, nie wiadomo, czy została odremontowana, czy wystawiono nową. Faktem jest, że był to pierwszy kościół pobudowany na Suwalszczyźnie.

Obecny kościół pw. Wniebowzięcia NMP wybudowano na początku XIX w. staraniem ks. Leonarda Symonowicza, z drewna iglastego, o konstrukcji zrębowej wzmocnionej lisicami; oparty na kamiennej, otynkowanej podmurówce, oszalowany. Świątynię tę zbudowano na rzucie prostokąta. Początkowo kościół był jednonawowy. Według ekspertyzy dendrochronologicznej nawy boczne dobudowano w 1832 r. Bryła obiektu jest orientowana, prostopadłościenna, zwarta, z dwiema wieżami na osiach bocznych; wymiary obiektu: długość 25 m, szerokość 15 m, wysokość do sklepienia 16 m, dwie wieże są wysokie na 26 m. Kościół oraz teren przykościelny otoczony został murem kamiennym.

Wnętrze trójnawowe, podzielone trzema parami drewnianych kolumn połączonych odcinkami łuków. W kościele na szczególną uwagę zasługują trzy ołtarze: główny i dwa w nawach bocznych. Ołtarz główny jest drewniany, dwukondygnacyjny i pochodzi z początków XIX w. W jego centrum znajduje się obraz Wniebowzięcia NMP z XVIII w., a nieco wyżej – Ukrzyżowanie Chrystusa. Ołtarz zwieńcza Oko Opatrzności i krzyż. Retabulum jest ujęte parami kolumn o złożonych kapitelach korynckich. Między kolumnami ustawione są postacie świętych Piotra i Pawła. W ołtarzu bocznym po stronie południowej znajduje się obraz NMP Niepokalanej, w zwieńczeniu zaś – obraz Świętego Józefa. Po bokach stoją tu figury Matki Boskiej Bolesnej i św. Franciszka. W ołtarzu po prawej północnej umieszczono obraz Chrystusa z XVIII w., a po bokach figury: NMP Niepokalanej i św. Antoniego.

Wśród cennych zabytków kościoła należy wymienić także drewniany feleton z końca XIX w., zrobiony w kształcie gotyckiej kapliczki z obustronnym obrazem namalowanym na blasze, przedstawiającym Wniebowzięcie NMP i św. Franciszka z Dzieciątkiem, obrazy Drogi Krzyżowej, namalowane na płótnie i także pochodzące z XIX w. oraz dwa obrazy z przełomu XVIII i XIX w.: Niepokalanego Poczęcia NMP i Świętego Józefa.

Wartość zabytku mają także dwie bliźniacze dzwonnice stojące we wschodnich narożnikach muru okalającego plac kościelny. Pochodzą one z połowy XIX w. i są wykonane z drewna, dwukondygnacyjne, na kamiennym fundamencie o wymiarach: długość 4,40 m, szerokość 4,40 m i wysokość 10 m. Po przeciwległej stronie muru znajdują się dwie murowane kaplice, datowane na XVIII/XIX w. Obie założone są na planie prostokąta. Wewnątrz kaplic znajdują się małe prostokątne wnęki na metalowe tablice upamiętniające nazwiska niektórych proboszczów parafii od XVII do II połowy XIX w.

Od 2004 r. miejscem kultu jest także kaplica filialna w Zelwie. Utworzono ją w jednej z sal dawnego drewnianego budynku szkolnego. Ma ona następujące wymiary: długość 8 m, szerokość 6 m i wysokość 3 m. W ołtarzu głównym umieszczony jest obraz Jezusa Miłosiernego.

Na terenie parafii znajduje jeden cmentarz grzebalny (parafialny). Powstał on wraz z założeniem parafii. Obecnie ma on ok. 1 ha powierzchni i oddalony jest od kościoła o ok. 2 km. Na cmentarzu znajduje się zabytkowa kaplica

cmentarna w dobrym stanie. Jest to obiekt w stylu klasycyzującym, założony na planie sześcioboku, jednotraktowy, wzniesiony w 1829 r. przez Józefa Chmielewskiego z Otkieńszczyzny dla pierwszej żony – Anny z Kandybów. Kaplica ta stanowi dziś miejsce Pamięci Narodowej (nr rej. A-77 z 22 kwietnia 2004 r.). Poza tym na cmentarzu znajdują się kwatery żołnierzy polskich i litewskich poległych we wrześniu 1920 r. w czasie bitwy niemeńskiej oraz 8 ułanów z 24 batalionu KOP zamordowanych 24 września 1939 r. na placówce w Stanowisku przez Armię Czerwoną, a także mogiła zbiorowa 20 ofiar terroru niemieckiego zamordowanych w Berżnikach 18 maja 1944 r.

Plebania – to obiekt drewniany, zabytkowy, umiejscowiony naprzeciw kościoła parafialnego. W latach 2004-2006 przeprowadzono jej kapitalny remont.

W 1925 r. liczbę wiernych podawano na blisko 2700 osób, w 1975 r. – 2300, w 1997 r. – 1600, a w 2017 r. – 1570. W skład parafii wchodzi dziś kilkanaście miejscowości: Berżniki, Berżałowce, Bosse, Budwieć, Dubowo, Dworzysko, Hołny Majera, Hołny Wolmera, Krejwińce, Kukle, Markiszki, Poćkun, Podlaski, Półkoty, Stanowisko, Wigrzańce i Zelwa. Administracyjnie należy do diecezji elckiej i dekanatu sejneńskiego.

W ostatnim stuleciu proboszczami parafii byli: ks. Wincenty Kijewski (1907-1909); ks. Adam Łostowski (1909-1919), ks. Jan Moroz (1919-1929), ks. Czesław Węzyk (1930-1936), ks. Józef Śledziński (1936-1940), ks. Jan Snarski (1945-1950), ks. Józef Załęski (1950-1958), ks. Stanisław Chudzik (1958-1964), ks. Jan Roszkowski (1964-1972), ks. Waclaw Kołota (1972-1978), ks. Kazimierz Dochód (1978-1984), ks. Stefan Dmoch (1984-2004), ks. Władysław Napiórkowski (2004-2018) oraz ks. Andrzej Sienkiewicz (od 2018 r.). W przeszłości w parafii pracowali także wikariusze. Z parafii pochodzi m.in. o. Adam Koneszko OFM Conv., ks. dr Arkadiusz Pietuszewski, s. Maksymiliana Gaber CSC oraz s. Honorata Gaber CSC.

J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie sejneńskim od XV do XIX w.*, w: *Materiały do dziejów ziemi sejneńskiej*, red. J. Antoniewicz, Białystok 1963, s. 13-294; W. Jemieliły, *Diecezja łomżyńska. Studium historyczne parafii*, Łomża 1990; S. Dmoch, *Historia Berżnik i kościoła pw. Wniebowzięcia NMP*, „Martyria” 1992, nr 7, s. 14; A. Gromadzki, *Dzieje duszpasterstwa parafii Berżniki w latach 1818-1925*, Warszawa 2000 [mps BUKSW]; *Architektura sakralna. Powiat augustowski, sejneński, suwalski*, opr. J. Kotyńska-Stetkiewicz, G. Ryżewski, Białystok 2005; J. Sikora, *Z wizytą w parafii Berżniki*, „Martyria” 2007, nr 5, s. 10, 23-24; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., *Elk* 2012, s. 198-200; W. Guzewicz, *Berżniki jako ośrodek kościelny na Sejneńszczyźnie (zagadnienia wybrane)*, „Civitas et Lex” 2019, nr 1, s. 71-83; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], *Elk* 2017, s. 104; W. Guzewicz, *Na styku kultur i narodów. Studium administracyjno-historyczne kościołów i parafii dekanatu sejneńskiego*, *Elk* 2021, s. 13-23.

Biała Piska (Św. Andrzeja Boboli)

Wieś Biała Piska powstała w 1428 r. w miejscu wcześniejszej osady pruskiej Gayle, którą koloniści z Mazowsza przetłumaczyli jako Biała (nazwa pochodzi z języka staropruskiego: *gaylis* – białe). W 53 lata później powołano tu parafię, której pierwszym proboszczem był ks. Piotr Świętosławski, wywodzący się z diecezji płockiej. W tym samym roku został wybudowany pierwszy kościół parafialny. Pod względem administracji kościelnej parafia należała wówczas do dekanatu reszelskiego. Rozwój na przełomie XVI i XVII w. Biała zawdzięczała dogodnemu położeniu na szlaku handlowym. Zastępną głównie z dużych jarmarków bydła. Dwa wydarzenia wstrzymały rozwój miasta. W 1656 r. wieś została spalona przez Tatarów hetmana Gosiewskiego, kolejnym była epidemia dżumy. Ważnym wydarzeniem tego okresu było uzyskanie praw miejskich, co nastąpiło w 1722 r.

W Białej po reformacji zaprowadzono luteranizm. Pierwotny kościół rozebrano i w latach 1756-1763 wybudowano nowy. W latach 1832-1834 dobudowano w części wschodniej wysuniętą wieżę. Około 1765 roku powstał ołtarz ambonalny; w jego centrum wkomponowano ośmiokątną wiejską ambonę z 1630 roku. Krucyfiks i figura Zmartwychwstałego Chrystusa powstały około 1700 roku. Chrzcielnica z mosiądzu wykonana została w końcu XVII wieku.

W XIX w. na te tereny napłynęła znaczna liczba ludności katolickiej. Dla nich to została założona tu stacja misyjna, w której od 1869 r. opiekę duszpasterską (raz w miesiącu) sprawowali kapłani z Pizsa. Po zakończeniu II wojny światowej i ustaleniu granic Polski przybyło do Białej Piskiej wielu katolików. Wtedy też dawny zbór ewangelicki został przystosowany do kultu katolickiego. Parafię erygował bp Tomasz Wilczyński w 1962 r., zaś kościół poświęcił abp Józef Glemp, Prymas Polski w 1981 r. Parafia jest siedzibą dekanatu pw. św. Antoniego Padewskiego.

Kościół nieorientowany, zbudowany z czerwonej cegły (widoczna w przyziemiu), otynkowany, trójnawowy na planie prostokąta z dwiema symetrycznymi kaplicami w północnej i południowej części kościoła, oraz z dobudowaną wieżą w 1832 r. według projektu znanego architekta – Karola Fryderyka Schinkla, na planie kwadratu od strony wschodniej. Nawa główna, kaplice boczne i zakrystia nakryte dachem dwuspadowym, prezbiterium naczółkowym, pokrytym czerwoną dachówką. Jego wymiary to: długość – 30 m, szerokość 13,5 m, wysokość 6 m, wysokość wieży 23 m.

Ołtarz główny jest drewniany, natomiast ołtarz soborowy i ambona – mrowane (poświęcone w 2013 r.). Projekt i wykonanie ołtarza głównego i nastawy – Wojciech Zyskowski z Białej Piskiej. W centralnej części ołtarza znajduje się dużych rozmiarów drewniany krzyż z figurą Umęczonego Chrystusa. Po bokach, we wnękach, umieszczono figury: NMP oraz św. Józefa. Nad krzyżem widnieje obraz św. Andrzeja Boboli, poniżej zaś tabernakulum. Naprzeciw ołtarza znajduje się balkon podpierany przez dwie kolumny, gdzie stoją organy,

pochodzące z czasów wznoszenia świątyni. Wykonane z cynku i drewna w warsztacie Wilhelma Sauera. Są to organy mechaniczne, 12-głosowe.

Obecnie na terenie parafii kult Boży sprawowany jest także w kaplicach filialnych: w Kowalewie (pw. św. Maksymiliana Marii Kolbego) oraz w Kożuchach (pw. św. Ojca Pio) – wcześniej również był sprawowany w Giętkiech (pw. Matki Bożej Szkaplerznej).

Kaplica pw. św. Ojca Pio wybudowana została w 2002 r. na planie prostokąta, z wieżą dwukondygnacyjną na planie kwadratu od strony zachodniej. Jest ona jednonawowa, z pustaków i otynkowana. Poświęcenia jej dokonał bp Edward Samsel 7 grudnia 2002 r. W centralnej części prezbiterium w trójkątnej wnęce znajduje się dużych rozmiarów obraz Jezusa Miłosiernego w złotej ramie. Poniżej, na tle krzyża, na marmurowej półce umieszczone zabezpieczone tabernakulum. Ołtarz soborowy i ambonka drewniane. W prezbiterium obraz Matki Bożej i obraz św. Ojca Pio.

Starania o nową kaplicę w Kowalewie rozpoczęto w 2007 r. Na wiosnę 2008 r. projekt budowy został złożony, a w połowie września 2008 r. rozpoczęto przygotowanie terenu do budowy (wycięcie krzewów, usunięcie 5000 m³ ziemi, a także wykopy pod ławy). Budowa stanu surowego trwała 1,5 miesiąca. Pierwsze nabożeństwo odbyło się 24 grudnia 2008 r. Kaplicę pobłogosławił bp Jerzy Mazur 30 listopada 2009 r. Kaplica jest murowana, na planie prostokąta o wymiarach: długość 12 m, szerokość 6 m, wysokość 5 m, z kruchą od strony północnej i dwoma pomieszczeniami symetrycznymi. Wnętrze kaplicy o układzie jednonawowym, z drewnianym sklepieniem, z trzema grubymi belkami na wysokości osi elewacji bocznych. W centralnej części kaplicy na ścianie prezbiterium znajduje się dużych rozmiarów drewniany krzyż. Obok krzyża po lewej (patrząc na prezbiterium) wisi duży obraz św. Maksymiliana Marii Kolbego (patrona kaplicy); po prawej zawieszono pozłacane tabernakulum w formie skrzynki (2009 r.).

Nieistniejąca już kaplica pw. Matki Bożej Szkaplerznej w Giętkiech została adaptowana z domu rekolekcyjnego na początku lat osiemdziesiątych XX wieku, a ten z kaplicy protestanckiej (po wojnie została przeznaczona na miejscową świetlicę, w której odbywały się m.in. zabawy). Obiekt został poświęcony przez bpa Juliana Wojtkowskiego 9 czerwca 1983 r. W 2011 r. kaplicę tę wraz z przyległą ziemią sprzedano, ale kult Boży miał być w niej jeszcze przez jakiś czas sprawowany. Był to budynek jednopiętrowy, na planie prostokąta, z małą kruchą w wejściu, zbudowany z pustaków, otynkowany i pokryty dachem czterospadowym z eternitu; obiekt miał wymiary 9 m na 17 m i dwa poziomy okien na każdej ścianie. W centralnej części kaplicy wisiał w niszy obraz Matki Bożej Szkaplerznej.

Na terenie parafii znajdują się dwa cmentarze. Jeden jest komunalny, a drugi parafialny. Cmentarz parafialny, oddalony od kościoła parafialnego o ok. 0,5 km, ma powierzchnię ok. 1,5 ha i ogrodzony jest siatką. Znajdują się na nim groby parafian powstałe po 1945 r. W centrum cmentarza znajduje się

drewniany krzyż. Cmentarz komunalny, oddalony od kościoła o 2 km, leży na wzgórzu, przy trasie Pisz-Szczuczyn. Jest to nowy cmentarz o powierzchni ok. 1 ha, ogrodzony drewnianym płotem z betonowymi słupkami. W centrum stoi duży metalowy krzyż. Znajdujące się na nim groby pochodzą z początku XXI w. Plebania to budynek oddalony od kościoła parafialnego o 100 m, przy ul. Marii Konopnickiej 3A (trasa na Kumielsk), wybudowany w 1984 r. Jest to piętrowy budynek o podwyższonej piwnicy, z poddaszem na planie prostokąta. Zbudowany z pustaków, otynkowany. Wymiary: długość 24 m, szerokość 12 m, wysokość 10 m.

W 1997 r. do parafii należało ok. 6500 katolików. Dwadzieścia lat później liczba parafian zmniejszyła się i wynosiła ok. 4800 osób. W skład parafii wchodzi następujące miejscowości: Belcząc, Biała Piska, Cibory, Danowo, Giętkie, Kaliszki, Kolonia – Kawalek, Komorowo, Konopki, Kowalewo, Kożuchy Małe, Kożuchy, Kózki, Kruszewo, Lisy, Obledo, Orłowo, Pawłocin, Radasy, Rolki, Szkozy i Zabiele.

Początkowo po wojnie opiekę nad przybywającymi tu katolikami spełniali kapłani z Grabowa (diecezja łomżyńska) – ks. Władysław Szepietowski i Ludwik Rzeszółtko, a następnie dojeżdżający z Pisz ks. Władysław Dadas (1946-1947). Później rządcami parafii byli: ks. Mikołaj Tarczewski (1947-1948), ks. Władysław Dadas (1948-1953), ks. Tadeusz Świrtn (1954-1960), ks. Edward Żemelka (1960-1966), ks. Daniel Romanowski (1966-1970), ks. Stefan Nyc (1970-1991), ks. Marian Szewczyk (1991-2007), ks. Klemens Litwin (2007-2012) oraz ks. Piotr Butrymowicz (od 2012 r.). Obok proboszcza w parafii pracuje dwóch wikariuszy. Z parafii pochodzą m.in. ks. Henryk Cimochoński, ks. Bogusław Kosakowski, ks. Ryszard Lichota, ks. Andrzej Żychowski, ks. Andrzej Zieliński, ks. Wiesław Górski, ks. Sławomir Banach, ks. Janusz Rogiński SAC, ks. Andrzej Wysk OFM Cap., ks. dr Krzysztof Seroka, s. Emanuela Górka CSSE, s. Marta Nowosielska CSSE, s. Krystyna Zadroga SJK, s. Joanna Banachowska SAC, s. Urszula Kuczyńska OP oraz s. Zofia Zielińska OSB.

J. Maciejewska, *Geneza, rozwój i przemiany sieci osadniczej regionu piskiego od XIII wieku do 1988*, Olsztyn 1995; Wł. Nowakowski, *Z dziejów Kościoła ewangelicko-augsburskiego na ziemi piskiej*, „Znad Pisy”, 6(1997), s. 40-56; D. Stasiak, *Działalność duszpasterska w parafii pw. św. Andrzeja Boboli w Białej Piskiej od roku 1945-1997*, Warszawa 1999 [mps BUSKWW]; E. Mroczkowska, *Gmina Biała Piska w latach 1945-1950. Problemy zasiedlania i zagospodarowania*, Olsztyn 2003 [mps BUWMO]; J. Sikora, *Z wizytą w parafii Biała Piska*, „Martyria” 2004, nr 5, s. 7, 24; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Elk 2012, s. 201-203; W. Guzewicz, *Przeszłość i teraźniejszość kościołów i parafii dekanatu pw. św. Antoniego Padewskiego w Białej Piskiej*, Elk 2012, s. 11-24; M. Pałaszewska, A. Zieliński, *Historia parafii rzymsko-katolickiej pw. św. Andrzeja Boboli w Białej Piskiej*, Biała Piska 2012; J. Sikora, *Z wizytą w parafii Biała Piska*, „Martyria” 2014, nr 4, s. 14, 24; *Schematyzm*

Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r., [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 105.

Białobrzegi (Św. Siostry Faustyny Kowalskiej)

Tereny obecnej wsi Białobrzegi od połowy XVI w. należały do miasta Augustowa, którego mieszkańcy mieli tu swoje łąki, a w borze – barcie. W 1754 r. augustowianie otrzymali zgodę na przerobienie tutejszych gruntów w pola orne oraz budowę mostu i karczmy. Rozpoczęło to okres walk i procesów z podłowczym leśnictwem litewskich – Gablenzem, który rościł również prawa do tych terenów. Pod wpływem Antoniego Tyzenhauza ekonomia grodzieńska odebrała miastu ziemie i zaczęła w 1772 r. zakładanie wsi. Ostatecznie proces wygrało miasto, a Białobrzegi stały się przedmieściem Augustowa. Na mocy uregulowań prawnych w okresie międzywojennych Białobrzegi stały się odrębną wsią. Od początku powstania wsi mieszkańcy należeli do parafii w Augustowie.

W 1865 r. w pobliżu Białobrzeg założyli swoje wsie staroobrzędowcy. Są to istniejące do chwili obecnej Grabowe Grądy i Bór. W czasie budowy Kanału Augustowskiego (lata 1823-1839) w Białobrzegach powstała jedna ze śluz i upust rzeki Netty. Budowniczym śluzy był inż. por. Wojciech Korczakowski. Istniała tu też jedna z dwu fabryk wapna hydraulicznego.

Samodzielny ośrodek duszpasterski został tu powołany przez biskupa Wojciecha Ziembę 1 lipca 1995 r. Do chwili wybudowania świątyni nabożeństwa odprawiane były w pobliskiej Szkole Podstawowej. W 1997 r. rozpoczęto budowę kościoła. Pracami tymi kierował ks. Jacek Brzóska. W 1999 r. biskup Edward Samsel poświęcił świątynię. Działkę pod budowę obiektu przekazały ówczesne władze lokalne (1996 r.). 27 grudnia 2018 r., w miejsce dotychczas istniejącego samodzielnego ośrodka duszpasterskiego w Białobrzegach, bp Jerzy Mazur erygował parafię pw. Św. Siostry Faustyny Kowalskiej (nazwa zamienna: św. s. Faustyny Kowalskiej) – dekret wszedł w życie 1 stycznia 2019 r. Wchodzi ona w skład dekanatu augustowskiego – pw. św. Bartłomieja Apostoła.

Kościół jest murowany, trójnawowy, otynkowany, zbudowany na planie prostokąta, pokryty blachą. Ma następujące wymiary: długość 16,42 m, szerokość 15,42 m, wysokość 10,95 m. Świątynię wybudowano według projektu architekta p. Edmunda Małachowskiego. Na uwagę zasługuje elewacja południowa (fasada). Jest ona symetryczna, pięciosiowa, dwukondygnacyjna, zwieńczona dzwonnica, w której umieszczono poświęcony św. Szczepanowi dzwon o wadze ok. 500 kg z ludwisarni w Węgrowie.

Kościół pw. Św. Siostry Faustyny posiada wewnątrz o układzie trójnawowym. Nawy oddzielają po cztery kolumny. W centralnej części świątyni, w prezbiterium, na ścianie głównej znajduje się fresk, atrapa nastawy ołtarza wykonana przez p. Marka Karpa. Po bokach ołtarza podobizny św. Wojciecha i św. Brunona z Kwerfurtu – patronów diecezji, poniżej zaś herby – papieski

Jana Pawła II i bpa Edwarda Samsela – konsekratego świątyni. W centrum namalowanego ołtarza wkomponowany duży obraz Miłosiernego Jezusa w ramie. Obok ołtarza głównego w świątyni znajdują się jeszcze dwa ołtarze boczne: jeden poświęcony św. Siostrze Faustynie, a drugi – Matce Bożej Częstochowskiej.

W 1997 r. do ośrodka należało ok. 1000 katolików, natomiast w 2017 r. – ok. 900. W skład parafii wchodzi 8 miejscowości: Białobrzegi, Bór, Gliniski, Obuchowizna, Osowy Grąd, Ponizie, Promiski oraz Świderek.

Od początku powstania ośrodka do 2008 r. funkcję rektora pełnił ks. Jacek Brzóska. Potem przejął ją ks. Arkadiusz Pietuszewski (2008-2015). Od 2015 r. rządcą miejsca jest ks. dr Arkadiusz Orzeł (od 1 stycznia 2019 r. jako proboszcz parafii). Z parafii pochodzą m.in.: ks. Marcin Nowik, ks. dr Dariusz Zalewski, s. Hanna Frąckiewicz FMA oraz s. Jadwiga Zarzecka SDB.

W. Bohdan, *Augustów i okolice*, Olsztyn 1963; J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie augustowskim od XV w do końca XVIII wieku*, w: *Studia i materiały do dziejów Pojezierza Augustowskiego*, red. J. Antoniewicz, Białystok 1967, s. 13-294; E. Anuszkiewicz, *Parafia bł. Faustyny Kowalskiej w Białobrzegach*, „Martyria” 1998, nr 1, s. 22; J. Sikora, *Z wizytą w parafii: Kolnica i Białobrzegi*, „Martyria” 1999, nr 11, s. 12-13, 24; B. Gałęcka, *Działalność duszpasterstwa w parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Augustowie w latach 1925-1995*, Warszawa 2000 [mps BUSKWW]; J. Sikora, *Z wizytą w parafii Kolnica i Białobrzegi*, „Martyria” 2012, nr 10, s. 11, 24; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Elk 2012, s. 204-206; W. Guzewicz, *Nasza historia. Studium administracyjno-historyczne parafii i kościołów dekanatu pw. św. Bartłomieja w Augustowie*, Elk 2016; s. 49-53; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 106.

Borzymy (Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Antoniego Padewskiego)

Pierwsze wzmianki o Borzymach pochodzą z końca XV w. W 1503 r. wielki mistrz krzyżacki Fryderyk Saski nadał te ziemie braciom Janowi i Grzegorzowi Borzymom w zamian za 3 służby zbrojne. Od rodu Borzymów przyjęła się dzisiejsza nazwa miejscowości. Podczas reformacji zaprowadzono w Borzymach luteranizm, który utrzymywał się do końca drugiej wojny światowej. Zdecydowaną większość mieszkańców stanowili tu jednakże Polacy. Na przykład w 1817 r. na 2640 osób zarejestrowanych w parafii ponad 2500 było Polakami.

Zbór ewangelicki erygowano w Borzymach w 1817 r. Został on przeniesiony z niedalekiego Lisewa. W tym samym czasie wybudowano świątynię, którą w czasie działań wojennych w 1944 r. spalili żołnierze sowieccy. Po wojnie do Borzym i okolic napłynęła ludność polska, wyznania rzymskokatolickiego, przeważnie z gmin Augustów, Bargłów Kościelny i Rajgród. Parafię w Borzymach-Łabętniku utworzył bp Wojciech Ziemia dnia 29 czerwca

1992 r. Należy ona do dekanatu rajgrodzkiego. Z powodu odmowy przynależenia do parafii w Borzymach mieszkańców wsi Kukowo, Łabętnik i Reszki bp elcki W. Ziemia powierzył opiece duszpasterskiej księży w Rajgrodzie. Kanonicznie wyłączył te miejscowości z parafii Borzomy i włączył do parafii w Rajgrodzie bp Edward Samsel 12 listopada 2002 r.

Kościół powstał z punktu katechetycznego na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Zbudowany na planie prostokąta, w stylu współczesnym, z bloczka budowlanego, otynkowany, dwunawowy. Całkowita długość kościoła wynosi 22 m, szerokość 13 m, wysokość 4 m, wysokość wieży ok. 18 m. Poświęcenia świątyni dokonał go bp Julian Wojtkowski z Olsztyna w 1990 r.

Kościół ma wewnątrz o układzie dwunawowym. Nawę główną oddzielają od nawy bocznej kolumny, na których – zaczynając od ołtarza – umieszczono figurki gipsowe św. Antoniego i św. Józefa. Na głównej ścianie prezbiterium znajduje się ołtarz główny: współczesny, wykonany z drewna sosnowego (podobnie jak ołtarz soborowy i ambonka) przez Mikołaja Hajduczenię w latach 2001-2002. Ołtarz architektoniczny, jednokondygnacyjny, z uszami i nastawą w kształcie ściętego trójkąta, zwieńczoną krzyżem. W centrum obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Poniżej wbudowano tabernakulum. Na ścianie prezbiterialnej od strony południowej wisi obraz Jezusa Miłosiernego. Ołtarz soborowy – w kształcie skrzyni o przekroju prostokąta. W ołtarzu bocznym widnieje gobelin przedstawiający św. Maksymiliana Marię Kolbego.

Na terenie parafii znajdują się trzy zabytkowe poewangelickie cmentarze, pochodzące z końca XIX wieku i początków XX w. Jeden umiejscowiony jest przy drodze do Romot, drugi przy cmentarzu parafialnym w Borzymach, a trzeci przy drodze z Borzym do Romanowa. Cmentarz katolicki z 1995 r., położony w odległości ok. 1 km od kościoła, o powierzchni sięgającej pół hektara.

Plebanię stanowi mieszkanie o powierzchni 64 m² w bloku o numerze 28.

W 1997 r. liczba parafian przekraczała nieco 1000 osób, natomiast w 2017 wynosiła 760. Do parafii należy obecnie dziesięć miejscowości: Borzomy-Wieś, Borzomy-Osiedle, Dudki, Jędrzejki, Lisewo, Ryczywół, Romanowo, Romoty, Skrzyпки i Stożne. Proboszczami parafii byli: ks. Jan Chrapowicki (1992-1998), ks. Antoni Sawicki (1998-2002), ks. Tadeusz Edward Machaj (2002-2005), ks. Mirosław Baranowski (2005/2007-2018) oraz ks. Marek Sewastynowicz (od 2018 r.).

* * *

Churches and parishes of the Diocese of Elk (part 3)

Summary

The article presents religious centers in Becejły (Our Lady of Częstochowa), Berżniki (Assumption of the Blessed Virgin Mary), Biała Piska (St.

Andrew Bobola), Białobrzegi (St. Faustina Kowalska) and in Borzymy (Our Lady of Perpetual Help and St. Antoni Padewski).

Keywords: Becejły, Berzniki, Biała Piska, Białobrzegi, Borzymy, Diocese of Ełk, Catholic Church.

Bibliografia

- Guzewicz W., *Berzniki jako ośrodek kościelny na Sejneńszczyźnie (zagadnienia wybrane)*, „Civitas et Lex” 2019, nr 1, s. 71-83.
- Guzewicz W., *Kościół i parafia ziemi elckiej*, Ełk 2008.
- Guzewicz W., *Katalog duchowieństwa diecezji elckiej. Zmiany administracyjno-personalne w latach 1992-2017*, Ełk 2018.
- Guzewicz W., *Na styku kultur i narodów. Studium administracyjno-historyczne kościołów i parafii dekanatu sejneńskiego*, Ełk 2021.
- Guzewicz W., *Nasza historia. Studium administracyjno-historyczne parafii i kościołów dekanatu pw. św. Bartłomieja w Augustowie*, Ełk 2016.
- Guzewicz W., *Przeszłość i teraźniejszość kościołów i parafii dekanatu pw. św. Antoniego Padewskiego w Białej Piskiej*, Ełk 2012.
- Henryk Luft (1877-1934). *Działalność architektoniczna i budowlana*, red. J. Sokołowski, „Episteme” 54(2006).
- Jemielity W., *Diecezja łomżyńska. Studium historyczne parafii*, Łomża 1990.
- Nowakowski Wł., *Z dziejów Kościoła ewangelicko-augsburskiego na ziemi piskiej*, „Znad Pisy”, 6(1997), s. 40-56.
- Pałaszewska M., Zieliński A., *Historia parafii rzymsko-katolickiej pw. św. Andrzeja Boboli w Białej Piskiej*, Biała Piska 2012.
- Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Ełk 2012.
- Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Ełk 2017.
- Wiśniewski J., *Dzieje osadnictwa w powiecie augustowskim od XV w do końca XVIII wieku*, w: *Studia i materiały do dziejów Pojezierza Augustowskiego*, red. J. Antoniewicz, Białystok 1967, s. 13-294.
- Wiśniewski J., *Dzieje osadnictwa w powiecie suwalskim od XV do połowy XVII wieku*, w: *Studia i materiały do dziejów Suwalszczyzny*, red. J. Antoniewicz, Białystok 1965, s. 51-134.